

La masa secretarilor literari

Strămoșul direct al secretarului literar de azi pare să fi fost acel Theaterdichter, poetul dramatic, dramaturgul teatrului, pe care teatrele germane, luate în secolul al XVIII-lea sub oblăduirea statului, l-au inclus în structura lor organizatorică. Acest Theaterdichter avea menirea să furnizeze teatrului piese proprii, originale, cum se spune; cu alte cuvinte, să-și concentreze atenția asupra repertoriului, asupra lărgirii și creșterii acestuia. Nomenclatura era nouă, ideea și necesitatea „dramaturgului teatrului” însă — mult mai vechi.

Fără să se recomande ca atare, Theaterdichterul a rămas în picioare vechind asupra repertoriului, contribuind la alcătuirea listei de piese ce urmează a fi jucate într-un teatru. Secretarul literar, în acest sens, un rezultat al modernei diviziuni și muncii, este astăzi personajul care trebuie să se ocupe de repertoriu: dramaturgii scriu piese, secretarii literari le citesc și referă asupra lor, își dau avizul (de unde și noțiunea sau funcția de referent literar, încorporată în secretariatul de care ne ocupăm).

În genere, secretarul literar are menirea să-l ajute pe director în conducerea teatrului. Numai că întinderea obligațiilor lui de subaltern foarte util îl transformă, în cele mai multe dintre cazuri, mai degrabă în secretar al teatrului.

Așa de pildă, dacă am putea vizita simultan, la o oră precisă, teatrele din București (căci acesta a fost obiectivul anchetei pe care am făcut-o, singur însă), sînt convins că ceilalți șase confrăți ai mei m-ar căuta prin telefon la teatrul la care m-aș afla eu ca să mă întrebe ce-i de făcut cînd secretarul literar e la tipografie. Să mai aștepte sau să treacă altă dată?

Cum eu am pornit singur la această treabă, am avut plăcerea să-i găsesc fie înaintea de a pleca la tiparnițe, fie după... și nu prea bine dispuși. Tipografia este de altfel cosmarul aproape al tuturor secretarilor literari cu excepția lui Ioan Masoff de la Teatrul Național „Ion Luca Caragiale” care, impunînd... o riguroasă diviziune a muncii în serviciul pe care-l conduce, și-a asigurat un colaborator permanent pentru această „servitute”.

Nu tot așa stau lucrurile cu ceilalți secretari literari:

— La drept vorbind — mi s-a destăinuit tovarășul Liviu Bratoloveanu de la Teatrul C.F.R.-Giulești — la noi secretarul literar și referentul său duc munca literară propriuzisă în timpul lor liber, acasă. Aci în teatru, ei fac mai mult o muncă administrativă, de impresariat. Veșnica tipografie, programe, invitații, afișe, tehnoredactare și, în sfîrșit, toate sarcinile ce apar și nu au o adresă precisă nimeresc pînă la urmă la secretariatul literar.

Pe un ton mai patetic, tovarășul Assan, de la Teatrul Municipal, mi-a declarat:

— Tovarășe, ne inundă problemele extraliterare și, mai ales, tipografia, corectarea textelor și tot felul de sarcini privind mobilizarea actorilor pentru ocazii în care sînt sollicitați în afara teatrului etc., etc. E drept că în ultima vreme, conducerea teatrului a început să ne menajeze, încercînd să ne mai ia de pe umeri probleme ce țin de resortul administrativ. Dar în ultimă instanță, cînd totuși programele, afișele sau invitațiile amenință să nu apară la timp, eu și referenta literară Lia Marmeliuc ne repezim la fața locului și facem ceea ce am făcut și pînă acum.

Tovarășul Bercovici de la Teatrul Evreiesc de Stat își „împarte” timpul cum poate „între tipografie și repetiții, unde trebuie să asist la lectură întrucît la noi se pune problema uniformizării dialectului în care este vorbită piesa”.

Și ce anume fac în tipografie secretarii literari? Paginează afișele și programele de sală, fac corectura textului și au grijă de apariția la timp a respectivelor lucrări. Desigur, repertoriul unui teatru are și acest aspect, să-i zicem grafic, căci cum altfel ar putea afla publicul despre premierele teatrului decât prin afișe și programe de sală în care să găsească lămuriri în privința piesei, a autorului etc

Judecînd după înfăptuirile de pînă acum — afișe tot mai atrăgătoare, programe din ce în ce mai frumoase și mai bine alcătuite, paginate cu gust și scrise cu literă plăcută ochiului — nu s-ar putea spune că secretarul nu s-a calificat ca ucenic al lui Gutenberg (cu toate scăpările... literare, ca în paginile frumosului program de sală la spectacolul Mătrăguna al Teatrului „C. Nottara”).

Pînă acum, oscilațiile secretarilor între tipografie și teatru indică, dacă nu o preferință a lor pentru cea dintîi, în orice caz o mai mare adeziune față de zețarie decît de cabinetul secretarului literar. Și dacă ar fi doar tipografia, dar unii secretari literari sînt nevoiți fie prin forța împrejurărilor, fie datorită propriei lor vocații, să împlinească tot felul de activități pur administrative: achiziționarea de materiale, ținerea riguroasă a corespondenței interne și externe a teatrului, inventarierea bibliotecii. Toți secretarii mi-au menționat biblioteca drept punct de onoare al activității lor literare. De pildă:

— Vreau să mă ocup intens de bibliotecă — mi-a mărturisit cu înflăcărare Ana Dobre, secretara literară a Teatrului Armatei — pentru a o înzestra cu lucrări utile actorilor. Am achiziționat o seamă de cărți prețioase și umblu neîncetat prin anticariate în căutarea altora.

— Biblioteca este și ea în sarcina secretariatului literar ca și muzeul teatrului — îmi spune Ioan Masoff de la Teatrul Național. Iar pentru viitorul apropiat ne-am propus să edităm un buletin al Teatrului Național, care să reflecte îndeosebi activitatea de pregătire a viitoarelor premiere, o publicație care va apărea lunar.

Și, tot ca un domeniu de activitate de prim ordin al secretariatului nostru este și asigurarea documentării necesare regiei și scenografiei. În acest scop ne-am alcătuit o documentare care funcționează în afara bibliotecii, iar pentru lucrările de mai mare amploare și de strictă specialitate ne adresăm bibliotecilor Academiei sau celei Universitare.

Pe deasupra, fiecare membru al secretariatului literar, prin rotație, vizionează spectacolele după care întocmește un raport asupra condiției de desfășurare a acestora. Prin rapoartele noastre urmărim să asigurăm condiții optime și menținerea spectacolului la cel mai înalt nivel artistic, spre a împiedica degradarea lui.

Expansiva și binevoitoarea secretară literară a Teatrului „C. Nottara”, Natașa Gheorghiu, nu pare să se însămînte de noile sarcini atribuite secretariatului literar, ci le primește și poate că le și înfăptuiește cu zîmbetul pe buze. Deocamdată își poate revendica o activitate intensă pe tărîm teoretic: publică studii traduse din diferite limbi — Stanislavski, Redgrave etc. — destinate ridicării nivelului cultural al actorului, organizează, în același scop, un ciclu de conferințe pe teme din istoria teatrului și preconizează o altă manifestare, de astă dată a unei întîlniri cu spectatorii, în cadrul căreia se fie luate în discuție

piesele din repertoriul teatrului. Este și acesta un mod de a te ocupa de... repertoriu. Dar pe cale de incidență.

Nu voi cita toate mărturisirile culese pe parcursul documentării pe care am făcut-o, dar voi arăta că tot ceea ce am auzit mă împinge la constatarea că, de fapt, secretarul căruia i se spune literar este, în realitate, tot atât de departe de Schiller pe cât este de Gutenberg și mult mai aproape de ceea ce noi numim administrator, sau mai știu și eu cum, al teatrului.

Precum se vede, situația este aceasta, iar soluțiile pentru remedierea ei pot fi multiple. Totuși trebuie să spunem de la bun început că nu trebuie să ne așteptăm să avem secretar literar un Baranga sau o Ana Novac la Satu Mare!? Dar tocmai pentru că acest deziderat este aproape de ordinul utopiei, directorii de teatre nu trebuie să fie înclinați a opta pentru câțiva tehnoredactori pricepuți (cum e cazul la unele teatre din București); iar atunci când nu dau rezultate nici ca tehnoredactori de talent, conducerea teatrului să nu se grăbească a-i transforma în administratori, administratori de talent.

Sarcina de căpetenie a secretarului literar rămâne totuși repertoriul, lista de piese a unei stagiuni, inclusiv reluările. Iar din această listă interesează, în primul rând, piesele originale, scrise de autori în viață. Și aici i se deschide secretarului un câmp larg de activitate, i se oferă prilejul de a afirma acele calități care au dat funcțiunii lui denumirea ce o poartă. Adevărata activitate a secretarului literar aci începe: munca cu autorii, stimularea și mobilizarea lor, preocuparea de a asigura repertoriului teatrului lucrări de valoare. Și în funcție de această activitate, se poate spune de fapt, care este calitatea unui secretariat literar. Până nu de mult, secretarii noștri nu aveau cine știe ce mare bătaie de cap în această privință. Avea grijă serviciul repertorii, din Ministerul Culturii, să pună la dispoziție piese gata aprobate, bune de pus în scenă. Acum însă, teatrele pot și trebuie să-și alcătuiască singure repertoriul, implicit să promoveze piese originale și, orice s-ar spune, acestea par să fie din belșug, fiindcă oricum, românul s-a născut poet și, în ultimul timp, se naște și dramaturg. Iar roadele acestei prolificități se transformă în maldăre de piese ce se îngrămădesc, cum ar spune poetul, în „hambarele de nădejdi“ ale secretariatelor literare. Dar în privința acestei recolte, cuvântul „adresanților“ este pe cât de util, pe atât de instructiv și chiar distractiv uneori.

Ioan Masoff, de pildă, și-a asigurat un mecanism aproape perfect de primire, înregistrare și urmărire pe parcurs a tuturor întâmplărilor survenite unui text. Este de altfel o activitate foarte importantă, întrucât din maldărul de piese înregistrate, foarte rar ajunge câte una la cunoștința publicului sub formă de spectacol. Și când în sfârșit capătă această formă, e uneori... Visul nopților noastre.

— Colectivul secretariatului nostru — mi-a declarat Ioan Masoff — își are obligațiile așa fel împărțite încât, la noi, orice text ce ni se propune primește răspunsul, de acceptare sau de respingere, în cel mult două săptămâni de la predare. De obicei reținem acea lucrare care ni se pare a fi susceptibilă să intre pe drumul scenei, prin unele transformări și schimbări pe care i le propunem autorului. De aceea, în fiecare luni, prezint consiliului artistic cel puțin câte o piesă, aducând observațiile secretariatului literar, în cadrul unui amplu referat. Pe baza acestuia, se poartă discuții și, în ipoteza că se acceptă reținerea piesei și se cer unele transformări, un membru al secretariatului literar împreună cu un regizor sînt delegați să lucreze cu autorul.

Alexandru Assan de la Teatrul Municipal mă plimbă în mrejele incertitudinii:

— Cum lucrăm la alcătuirea repertoriului? Citim multe, foarte multe piese ce ni se aduc, în mare majoritate slabe. Le răspundem autorilor într-un timp destul de scurt, două-trei săptămâni. Ceea ce ni se pare că poate face obiectul unei discuții în consiliul artistic, îi supunem acestuia. În prealabil, facem un sondaj, oferim textul, la doi-trei membri ai consiliului, pentru lectură. În ședința consiliului, prezentăm un referat. Dar repertoriul

propriu-zis este alcătuit de conducere, în funcție de propunerile făcute de noi și de regi-zori, și ținându-se seama de posibilitățile de distribuție.

— Conducerea — *îmi vorbește plină de satisfacție Natașa Gheorghiu* — m-a menajat întotdeauna spre a putea să mă ocup doar de problemele de repertoriu, de munca cu autori (a ținut la rîndul ei să-și menajeze conducerea, secretara Teatrului „C. Nottara“, care mai înainte îmi spusese lucruri ceva mai diferite!) Citesc foarte multe piese. În sta-giunea aceasta, spre deosebire de cea precedentă cînd nu ni s-au oferit decît patru piese originale, 60 de autori au venit să ne pună la dispoziție lucrările lor.

Revirimentul este într-adevăr ciudat — m-am minunat eu. Cauza să fie oare o clem-ență neobișnuită din partea dumneavoastră?

— Nu, nu — *mă asigură secretara literară a teatrului „C. Nottara“* — nicidecum. Cauza este buna reputație pe care tînărul nostru teatru și-a făcut-o. (Sic!).

Secretariatul literar al Teatrului Muncitoresc C.F.R.-Giulești pare să se fi orientat în alcătuirea repertoriului său după un criteriu... filantropic: găzduirea dramaturgilor care nu sînt primiți în alte teatre: mîndria teatrului nostru — îmi spune Liviu Bratolo-veanu — e să descoperim dramaturgi. Noi nu pornim cu prejudecata că X sau Y nu are un nume. Noi pornim cu ideea că trebuie să acordăm tot creditul oricui ne prezintă o piesă. Și ni se întîmplă de foarte multe ori să suferim eșecuri. Dar secretariatul literar trebuie să fie o casă deschisă pentru orice scriitor de teatru. Dacă o dată pe an descoperim un autor, sîntem satisfăcuți. Avem și noi o mare dificultate în activitatea noastră, și trebuie s-o spunem: la noi vin autorii care eșuează în centru (datorită unor prejudeți ale altor teatre), așa încît pe noi ne solicită cei ce au mai puține șanse acolo.

*

În discuția pe care am avut-o cu secretarii literari, pe tema repertoriului, am putut constata o multitudine de păreri asupra felului cum se lucrează, cum se „procedează“, sau cum ar trebui să se lucreze. M-am inițiat și eu în taine, pe care fiecare mi le-a împărtășit doar mie (le sînt recunoscător). Am înțeles, mulțumită acestei generozități ce mi s-a arătat, că procesul de selecționare a pieselor ce vor trebui să alcătuiască repertoriul teatrelor este ceva complicat, dificil și plin de răspundere.

Dar din toate expunerile, mai teoretice ori mai empirice, un singur aspect a conti-nuat să-mi rămînă obscur: cum participă secretarul literar, în mod efectiv, la stimularea dramaturgiei originale, la crearea aceluia fond de piese și probleme care să contribuie la structurarea mult discutatului... profil al teatrului.

Am părăsit secretariatele literare plin de impresii și nedumeriri. Prima problemă pe care mi-am pus-o a fost să-mi orînduiesc constatările, să selecționez pe cele care ar privi în primul rînd activitatea unui secretar literar și după aceea să încerc să trag concluziile.

Secretarii literari trebuie deci să citească piese, să facă referate, să le discute cu autorii, să le propună apoi consiliilor artistice. Ministerului și să împlinească toate ce-lelalte operații necesitate de aducerea pe lume a unei noi piese. E limpede că nu toate textele, depuse și solicitînd bunăvoința secretarilor literari, sînt capodopere. Dar în fața lor secretarii reacționează potrivit temperamentului lor, în general, prin două atitudini:

Una e de „competență iritată“, după formula lui Arghezi (mulți secretari literari se dovedesc astfel a fi oameni de litere: „genus irritabile vatum“) și se caracterizează prin zîmbete acre și două-trei sondaje în textul înfățișat.

Cea de a doua atitudine e a blîndeții și răbdării.

Nu vrem să anticipăm rețete, dar pare-se că această atitudine a blîndeții, este preferabilă. Niciodată nu poți ști cînd și cum poate să apară un autor. Și pentru găsierea acelei „hlamide de aur“, merită să citești trei-patru sute de pagini în plus pe lună chiar dacă uneori acestea sînt de o calitate neîndoielnic slabă.

La capătul incursiunii noastre mărturisim că problema secretarului literar al teatrului nu este nici pe departe elucidată în conținutul ei, că însăși funcția de secretar literar este înțeleasă în mod felurit de la un teatru la altul, iar elementele uniforme pe care le-am semnalat sînt tocmai cele ce nu aparțin acestei importante funcții din teatru.

Cu vreo doi ani în urmă a avut loc la Ministerul Culturii o consfătuire a secretarilor literari. S-a făcut analiza activității acestora, s-au ascultat păreri și doleanțe; s-au emis ipoteze și, bineînțeles, s-au pus jaloanele unui reviriment în activitatea acestor „cerberi” ai repertoriului. Toate frumoasele intenții și constatări urmau să-și găsească oglindirea într-un fel de instructaj, un ghid de activitate, care ar fi trebuit să statueze sarcinile, atribuțiile și întinderea activității secretarului literar spre a-i asigura acestuia condițiile optime de activitate și spre a-l feri de apăsarea unor sarcini lăturalnice.

Dar instructajul sau ghidul a rămas în stadiul bunelor intenții, fapt care ne face să credem mai degrabă în necesitatea unei sau unor consfătuiri cu teme și obiective precise, în cadrul căreia sau cărora să se analizeze, nu în mod general ci de la caz la caz, situația și, eventual, să se facă recomandările respective, pe loc, direct, atît secretarului cît și teatrului în care lucrează.

Activitatea secretariatelor literare, strîns legată de structurarea repertoriului, trebuie, credem noi, să ducă la sporirea răspunderii dar și a competenței secretarilor și, în același timp, la asigurarea acelor condiții care să îngăduie munca eficientă și efectivă pe tărîmul stimulării dramaturgiei noastre, și nicidecum la o simplă și platonice înregistrare de manuscrise, lăsate apoi — cu toate aparențele contrarii, formalitățile de rigoare și pînă la urmă cu toate onorurile — la voia hazardului...